

שיעור מספר 3 – אתיקה

רקע

הניסויים במדעי החברה (כולל מחקרים) מדגימים לנו 3 בעיות:

1. הנבדקים עלולים להתנסות בתחושות שליליות (חרדה, תסכול) במהלך הניסוי. האם זה מוצדק?
2. הנבדקים יכולים לסיים את המחקר עם מצב נפשי גרוע יותר ממה שהיה לפני המחקר. האם זה מוצדק?
3. בהרבה מחקרים לא מספרים לנבדק את המטרה האמיתית של המחקר, מטעים אותו, האם הדבר מותר?

הבעיות האלה הופכות חמורות ככל שיש לחוקר שליטה על הניסוי. שליטה חשובה כדי שהחוקר יוכל לבצע מניפולציה ולגרום להשפעה על הנבדקים. מצד שני ככל שהוא יכול להשפיע על הנבדקים הבעיות האתיות מקבלות יותר משמעות בנושא זה נדבר בעיקר על בעיות אתיות בניסויים.

הבעיות

1. הנבדק הסובל

בעיה זו נגרמת בכל פעם שהחוקר מתכנן מצב בו הוא שם את הנבדקים במצב מסויים כגון: פחד, עצב, כעס וכו' כדי לצפות בהתנהגות שלהם במצב זה. במקרה כזה החוקר מסתכן בכך שיגרם סבל לנבדקים. זה יכול להיות סבל זמני או סבל מתמשך. כשהחוקר מתכנן את הניסוי הוא צריך לשקול דרכים אחרות כדי לבדוק את ההשערות כדי לראות אם יש דרך להמנע מגרימת סבל. במדעי החברה מקובלת ההנחה שכל עוד מדובר במחקר חשוב מותר לגרום סבל זמני לאחד הנבדקים, אם אין דרך אחרת.

2. הנבדק המרומה

מה קורה כשלא יכולים לספר לנחקר את מטרת המחקר או שממש נותנים הסבר שקרי? למה עושים זאת?

לדוגמה – אם המשתנה הבלתי תלוי הוא לחץ או פחד יש להכניס את הנבדקים למצב לחץ או פחד. אם נגלה זאת לנבדקים, רוב הסיכויים שהם לא יגיבו כפי שהם מגיבים במקרה של לחץ או פחד ספונטני. באופן כללי ניתן לומר שכאשר הנבדק יודע מה המשתנה התלוי או הבלתי תלוי יש סיכוי שתהיה לכך **מה הבעיה המרכזית:** מלבד המובן מאליו – יש בכך חזירה לפרטיות של הנבדק באופן שהוא אינו מודע לכך, הוא אמנם הסכים למטרת המחקר אבל לא לבדיקה שהוא לא יודע ממנה

פתרונות לבעיות הנ"ל

ראשית – חשוב להבין מה סיבת ההשתתפות במחקר. חלק מהנבדקים מגבלים תגמול, חלקם עושים זאת מסקרנות וחלקם חייבים לצבור השתתפות בניסויים כחלק מהמטלות האקדמיות.

בחירה חופשית

- הנבדקים צריכים להכנס למחקר מתוך בחירה חופשית (=הסכמה מדעת). הוא צריך להיות מודע ככל האפשר לכלי המחקר, לטכנולוגיות שיש בהן שימוש. הנבדק חותם על טופס (או מסכים בעל פה) להשתתפות במחקר.

1 מתוך 2

נכתב על ידי גל

על בסיס תוכן ההרצאות במדעי ההתנהגות – מכללת נתניה
<http://behavioral-sciences-nac.blogspot.com>

- הנבדקים צריכים לקבל הבטחת אנונימיות והבטחת סודיות – אין מסירה של פרטים מזהים.
- אפשרות לפרוש בכל שלב – לכן החוקר חייב "לשווק" את המחקר שלו ולפרט על חשיבות המחקר או לסקרן את הנבדקים. כאן יש בעייתיות בגלל ניגוד האינטרסים בין מטרת המחקר לבין האתיקה, מבחינה אתית נדרש לחשוף כמה שיותר מידע אבל חשיפת מטרת המחקר יכולה להשפיע על תוצאות הניסוי. בדרך כלל במקרה זה יעשה מאמץ לתאר בקווים מעורפלים את טיב המחקר ואת הכלים בהם יעשה שימוש

שיחת הבהרה

שיחה מסכמת או מסמך המסביר את מטרת המחקר. המטרה - החוקר חייב להבטיח שהנבדק לא עוזב את המחקר בלי שנאמרה לו המטרה האמיתית של המחקר, ואם זה ניסוי והיתה מניפולציה – מה היתה המניפולציה.

- בשיחה זו החוקר יסביר גם את החשיבות בסודיות ובמניפולציה בגלל הצורך לקבל תשובות תקפות.
  - יש להשאיר דרך להתקשרות לשאלות נוספות בנושא המחקר
  - זכותו של הנבדק לדעת מה תוצאות המחקר
- הערה:** החוקר יכול להנות גם משיחת הבהרה כי במהלך שיחה זו הוא יכול לקבל ערך נוסף על התחושות של הנבדק.

ועדות אתיות

ועדת אתיקה - גוף הקיים בכל מוסד מחקרי שתפקידו לקרוא כל הצעת מחקר ולאשר אותה מבחינה אתית לאור כללים מקובלים. שום מחקר אינו מאושר רק על סמך דעתו של החוקר, ועדות האתיקה נדרשות לאשר את המחקר לאור ה"עקרונות האתיים בעריכת מחקר בבני אדם"

2 מתוך 2

נכתב על ידי גל

על בסיס תוכן ההרצאות במדעי ההתנהגות – מכללת נתניה
<http://behavioral-sciences-nac.blogspot.com>